

Технічні науки

УДК 637

Кравець Олег Ігорович

кандидат технічних наук, доцент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Кравець Олег Игоревич

кандидат технических наук, доцент

Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя

Kravets Oleh

PhD

Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University

Шинкарик Марія Миколаївна

кандидат технічних наук, доцент, професор

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Шинкарик Мария Николаевна

кандидат технических наук, доцент, профессор

Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя

Shynkaryk Mariia

PhD, Docent

Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University

**ФІЛЬТР ІЗ САМООЧИСНИМ ФІЛЬТРУВАЛЬНИМ ЕЛЕМЕНТОМ
ДЛЯ ОЧИСТКИ МОЛОЧНОЇ СИРОВАТКИ**

**ФИЛЬТР С САМООЧИСТНЫМ ФИЛЬТРУЮЩИМ ЭЛЕМЕНТОМ
ДЛЯ ОЧИСТКИ МОЛОЧНОЙ СЫВОРОТКИ**

**FILTER WITH SELF-CLEANING FILTER ELEMENT FOR WHEY
CLEANING**

Анотація. У статті представлено запропоновану конструкцію фільтра для очистки молочної сироватки із самоочисним фільтрувальним елементом, який дозволяє проводити безперервний процес розділення при стабільно високому значенні ступеня розділення.

Ключові слова: фільтрування, сироватка, очистка, білок.

Аннотация. В статье представлено предложенную конструкцию фильтра для очистки молочной сыворотки с самоочистным фильтрующим элементом, который позволяет проводить непрерывный процесс разделения при стабильно высоком значении степени разделения.

Ключевые слова: фильтрования, сыворотка, очистка, белок.

Summary. The article presents the design of a whey filter with a self-cleaning filter element. The filter allows a continuous separation process at a consistently high degree of separation.

Key words: filtering, whey, purification, protein.

Вступ. Найбільш цінним компонентом молочної сироватки є білок [1, с. 42; 2, с. 55]. У традиційному виробництві сирів, кисломолочних сирів та казеїну у сироватку переходить весь сироватковий білок. Також молочний білок у сироватку потрапляє у вигляді дисперсних частинок (та званого «сирного пилу») [3, с. 102; 4, с. 556], що є частинками сирної маси, розмір яких на порядок менший від розмірів середньостатистичної частки кисломолочного сиру. Дані частинки утворюється за рахунок дроблення сирних зерен під час різних технологічних операцій: перемішування, перекачування сирної маси насосами тощо. Також значна їх частина утворюється із молочної піни.

Огляд. Білкові дисперсні частинки відрізняється сильними адгезійними властивостями [5, с. 229], внаслідок чого відбувається їх налипання на металеві поверхні обладнання при наступній переробці

сироватки. Тому відділення дисперсного білка має вирішальне значення для ефективності спеціальних технологічних процесів – таких як виділення сироваткового білка, концентрація сироватки, стерилізація і т.п. Додатковим ефектом цієї операції є зниження експлуатаційних затрат при очистці стічних вод. Також відділення дисперсного білка дозволить збільшити об'єм готової продукції з 1 т перероблюваного молока. На її основі можливе виробництво широкого асортименту молочних продуктів, таких як нові види плавлених сирів, ковбасних натуральних і плавлених сирів, крем-сирів, сирних паст, термостабільних сирів і т.п.

Молочна сироватка із частинками білка є суспензією, яку можна розділити відомими шляхами: осаджуванням, фільтруванням, сепаруванням, центрифугуванням.

Враховуючи, що розміри частинок білка для різних видів молочної сироватки становлять в межах від 0,2 до 1,8 мм [6], то із усіх перелічених вище шляхів очистки сироватки доцільно зупинитися на фільтруванні. Перевагами застосування фільтрування є доступність для підприємств різної потужності та можливість здійснення очистки сироватки без доступу повітря.

Традиційно для розділення суспензій в харчовій промисловості використовують рамні фільтрпреси, які безперервно працюють протягом 2 – 2,5 год. Проте на даних фільтрах очистці підлягає лише попередньо відстояна сироватка. В результаті отримується фільтрат та осад вологістю 40 – 60%.

Метою досліджень було розроблення конструкції фільтра, що забезпечить безперервний та ефективний процес очистки молочної сироватки із поверненням відділеного дисперсного білка у технологічний процес.

Розроблення фільтра для очистки сироватки проводилось із врахуванням гранулометричного складу частинок білка в сироватці, їх реологічних та адгезійних властивостей [4-6].

Запропоновано конструкцію фільтра [7], що складається з циліндричного корпусу 1 (рис. 1), патрубків вводу 2 і виводу 3 рідини, вала 4, напрямного стакана 5 зі шнеком 6, фільтрувального елемента 7, підпружиненого конуса 8 та направляючих 9. У верхній частині корпусу на валу 4 встановлений електромагніт 10, який періодично взаємодіє із кільцем 11, що розміщене над фільтрувальним елементом та може переміщатися вздовж осі вала 4.

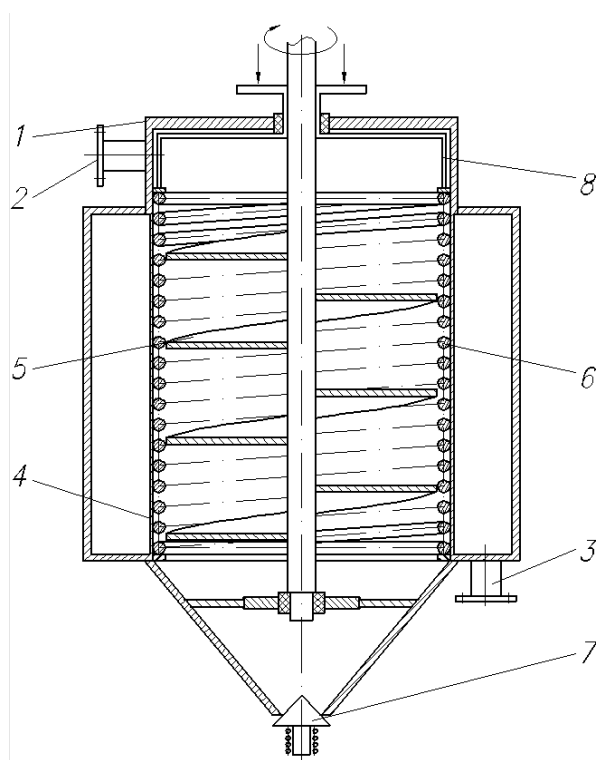

Рис. 1. Фільтр для очистки сироватки [7]

1 – корпус; 2, 3 – патрубки; 4 – напрямний стакан; 5 – шнек; 6 – фільтрувальний елемент; 7 – підпружинений конус.

Рідина через патрубок 2 тангенціально подається у стакан 5. Із стакана рідина проходить крізь фільтрувальний елемент 7. Частилки білка, що утворюють осад на фільтрувальному елементі транспортується шнеком 6 в нижню частину корпусу 1, де вони, проходячи крізь кільцевий зазор між корпусом 1 та підпружиненим конусом 8, зневоднюється. Фільтрат виходить із фільтра крізь патрубок 3. Фільтрувальний елемент 7 представляє собою циліндричну пружину стиску.

Кільце 11 при періодичному вмиканні електромагніту 10 переміщається

вниз вздовж осі вала 4 і, тим самим, деформує пружину, – це забезпечує регенерацію фільтрувального елемента. Направляючі 9 забезпечують рівномірну деформацію фільтрувальному елементу 7 не дозволяючи його формі відхилитися від циліндричної. Направляючі 9 виконані таким чином, що можуть зменшуватися під дією кільця 11. Регенерація триває менше 1 с та не передбачає зупинки роботи фільтра. Розмір отворів фільтрувального елемента (ширина зазору між витками пружини) можна регулювати в межах від 0,5 до 2,0 мм шляхом відповідної деформації пружини.

Проведено випробування розробленого фільтра для очистки сироватки. У випробуванні використовували сироватку, отриману при виробництві сиру кисломолочного періодичним способом з масовою часткою жиру 9%. Попередньо встановлено, що вміст білкової дисперсної фази в даній сироватці становить близько 2,0 кг/м³ [6, с. 268].

При випробуванні фільтра тривалість кожного дослідження становила 10 хв. Протягом цього часу кожні 10 с фіксували об'єм фільтрату та визначали швидкість фільтрування за формулою:

$$v = \frac{q_{\phi}}{\tau_{\phi} \cdot F_{\phi.п.}} \quad (1)$$

де v – швидкість фільтрування, м/с;

q_{ϕ} – об'єм фільтрату, м³;

$F_{\phi.п.}$ – площа фільтрувальної поверхні, м² ($F_{\phi.п.} = 0,3 \text{ м}^2$).

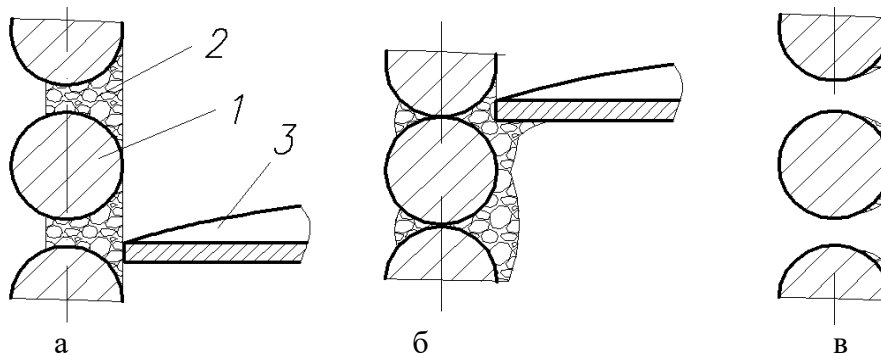
Кожні 60 с відбирали проби фільтрату об'ємом по 200 мл з метою встановлення вмісту дисперсного білка у фільтраті. Дослід повторювали п'ять разів.

Встановлено, що фільтр запропонованої конструкції дозволяє затримати близько 80% від загальної маси білкової дисперсної фази сироватки. Ще вищого ступеня розділення можна досягти про проведенні

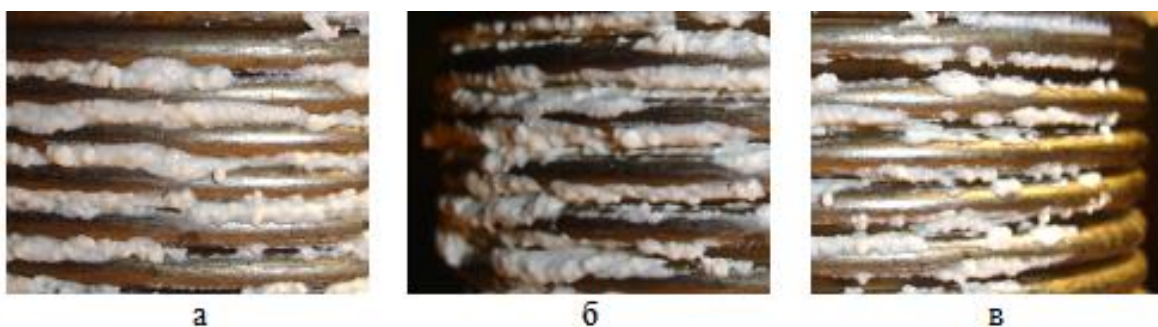
фільтрування у два етапи: спочатку на фільтрі грубої очистки, а потім на фільтрі тонкої очистки.

Проте у процесі очистки сироватки визначальне значення має не стільки ступінь розділення, скільки стабільність роботи фільтра, тобто важливою є здатність фільтра зберігати заданий ступінь розділення протягом усього процесу фільтрування.

В процесі випробування встановлено, що при стиску пружини 1 (рис. 2) відбувалася деформація частинок осаду 2, які закупорювали простір між витками (рис. 3). Далі шнек 3 частково відводив осад і пружина відновлювалася.

Рис. 2. Схема роботи самоочисного фільтрувального елемента (розробка автора):
а) до регенерації; б) під час регенерації; в) після регенерації

Рис. 3. Фото самоочисного фільтрувального елемента (розробка автора):
а) до регенерації; б) під час регенерації; в) після регенерації

При регенерації частина осаду, що перебуває у заглибині між витками пружини 1, не транспортується шнеком і залишається на фільтрувальному елементі (рис. 2.в, 3.в). Проте це не впливає на ефективність процесу

фільтрування, оскільки відсутнє закупорювання фільтрувальних отворів і перекривання живого перерізу фільтрувальної поверхні.

Для оцінки якості регенерації фільтрувальної поверхні використовували коефіцієнт відновлення фільтрувальних властивостей, який визначали за формулою [4, с. 558]:

$$\Phi = \frac{v_{\text{рег}}}{v_0}, \quad (2)$$

де Φ – коефіцієнт відновлення фільтрувальних властивостей;

v_0 – швидкість фільтрування на початку процесу фільтрування, м/с;

$v_{\text{рег}}$ – швидкість фільтрування після регенерації, м/с.

Встановили, що при наступних циклах регенерації відбувалося незначне зменшення коефіцієнта відновлення фільтрувальних властивостей (рис. 4).

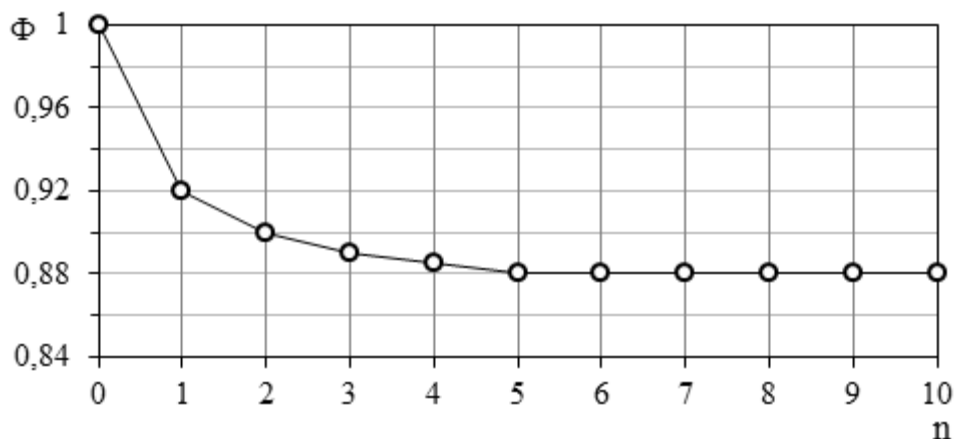

Рис. 4. Залежність коефіцієнта відновлення фільтрувальних властивостей фільтрувальної поверхні від числа циклів регенерації

Дане зменшення коефіцієнта Φ супроводжувало перші п'ять циклів регенерації, а далі коефіцієнт відновлення фільтрувальних властивостей залишається незмінним і становить 0,88.

Висновки. Запропонована конструкція фільтра із самоочисним фільтрувальним елементом дозволяє проводити безперервний процес очистки сироватки при стабільно високому ступені розділення.

Застосування запропонованого фільтра для очистки сироватки, у разі її зливання у стічні води, створить умови для зниження рівня забруднення навколишнього середовища відходами молокоперобних підприємств за рахунок зменшення частки органічних речовин в сироватці.

Література

1. Капленко, Н. Н. Научные и практические аспекты технологии сыров с чеддеризацией и плавлением массы / Н. Н. Капленко, А. Н. Капленко // *Переработка молока*, 2011. №5. С. 40-43.
2. Токаев Э.С. Сывороточные белки для функциональных напитков / Э.С.Токаев, Е.Н. Баженова // *Молочная промышленность*, 2007. №10. С. 55.
3. Храмцов А.Г. Технология кормовых добавок нового поколения из вторичного молочного сырья / А.Г. Храмцов, И.Е. Евдокимов. М.: ДеЛи принт, 2006. 286 с.
4. Кравець О.І. Регенерація фільтрувальної поверхні при очистці молочної сироватки / О.І. Кравець, М.М. Шинкарик // *Ukrainian Food Journal*, 2013. № 4. С. 555-561.
5. Шинкарик М.М. Дослідження адгезійних властивостей білкової дисперсної фази при виробництві сиру кисломолочного / М.М. Шинкарик, О.І. Кравець // *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*, 2012. №1(53). С. 226-230.
6. Шинкарик М.М. Аналіз гранулометричного складу білкової дисперсної фази / М.М. Шинкарик, О.І. Кравець // *Наукові праці Одеської національної академії харчових технологій*, 2011. Т. 2, № 40. С. 266-269.
7. Пат. на кор. мод. 77749 України, МПК В 01 D 35/28. Фільтр для очистки молочної сироватки від сирного пилу / Шинкарик М.М.,

Кравець О.І., Шинкарик М.В.; заявник і власник Тернопільський нац. тех. ун. ім. І. Пулюя. заявл. 14.08.12; опубл. 25.02.13, Бюл. № 5.